

Munich Personal RePEc Archive

**Mezootoczenie małych i średnich
przedsiębiorstw w ujęciu czynnikowym
[=Mezoenvironment of small and
medium-sized enterprises from a factors
perspective]**

Wach, Krzysztof

Cracow University of Economics

December 2009

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/53845/>

MPRA Paper No. 53845, posted 21 Feb 2014 22:52 UTC

Krzysztof Wach

Katedra Przedsiębiorczości i Innowacji

Mezootoczenie małych i średnich przedsiębiorstw w ujęciu czynnikowym

1. Wprowadzenie

Pod koniec lat 80. XX w. czynnikiem regionalnym zaczęto przypisywać kluczowe znaczenie dla rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, niekiedy nawet większe niż uwarunkowaniom ogólnokrajowym. Warto jednak podkreślić, że czynniki regionalne były już uwzględniane przez A. Smitha i A. Marshalla¹. Wiele źródeł wskazuje na silne uzależnienie małych i średnich przedsiębiorstw od czynników regionalnych. Jednym z przedstawicieli podejścia regionalnego w zarządzaniu przedsiębiorstwem jest M.E. Porter². Wzrastająca liczba opracowań zawierających zróżnicowane ujęcia uwarunkowań funkcjonowania oraz rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, zwłaszcza w aspekcie regionalnym, odzwierciedla fragmentaryczność wiedzy naukowej w tym zakresie. Taki stan rzeczy zauważa wielu badaczy. Według M.E. Portera jakość regionalnego otoczenia biznesu nie jest uwzględniana w wystarczającym stopniu ani przez naukowców, ani przez władze terytorialne³. Zdaniem H. Bergmanna wiele pytań dotyczących wpływu czynników otoczenia regionalnego na przedsiębiorczość nadal pozostaje bez odpo-

¹ Zob. także: M.E. Porter, *The Adam Smith Address: Location, Cluster, and the „New” Microeconomics of Competition*, „Business Economics” 1998, vol. 33, nr 1.

² M.E. Porter, *Regional Foundations of Competitiveness: Issues for Wales*, referat wygłoszony podczas Future Competitiveness of Wales: Innovation, Entrepreneurship and Technology Change, April 3rd 2002, s. 3.

³ M.E. Porter et al., *Research Triangle: Clusters of Innovation Initiative. Report*, Harvard University, Washington, October 2001, s. X–XI.

wiedzi⁴. Znaczenie czynników otoczenia regionalnego oraz pilną potrzebę dalszych badań empirycznych w tym zakresie podkreślili również Ch. Friis, T. Paulsson i Ch. Karlsson⁵. Z kolei Ch. Tamásy zauważył, że „czynnikom otoczenia regionalnego, względnie lokalnego, w porównaniu z czynnikami związanymi z zasobami i kompetencjami firmy oraz indywidualnemu potencjałowi przedsiębiorcy poświęcono jak do tej pory bardzo mało uwagi”, dodając, iż jest niewiele badań empirycznych w tym zakresie⁶. Trudno zatem przecenić aktualność problematyki wpływu otoczenia regionalnego na rozwój organizacji gospodarczej w praktyce zarządzania przedsiębiorstwem. Celem artykułu jest uporządkowanie wyników krajowych i zagranicznych badań empirycznych nad wpływem czynników otoczenia regionalnego na rozwój małych i średnich przedsiębiorstw.

2. Przegląd dotychczasowych klasyfikacji mezootoczenia w ujęciu czynnikowym

Odpowiednia polityka makroekonomiczna kraju wprowdziej wpływa na rozwój przedsiębiorstw, ale ostatecznie wzrost gospodarczy i warunki konkurencyjne zależą od warunków i potencjału mezootoczenia⁷. M.E. Porter zauważył również proces przesuwania się odpowiedzialności za rozwój gospodarczy, zwłaszcza w regionie. Odchodzi się bowiem od jednopodmiotowego pojmowania wzrostu gospodarczego, którego stymulacja leży w gestii władz państwowych. Obecnie jego uwarunkowania są rozumiane jako proces, w którym współpracują z sobą różne podmioty: władze państwowe, firmy, instytucje naukowo-badawcze i edukacyjne oraz instytucje współpracujące i wspierające. W swoich licznych badaniach przyjmuje podział zagadnień związanych z otoczeniem regionalnym na cztery obszary: uwarunkowania zasobowe, uwarunkowania popytowe, kontekst działania firmy oraz branże pokrewne i wspierające⁸. Wymienione elementy tworzą tzw. diament przewagi konkurencyjnej w regionie (rys. 1). Muszą się jednak wzajemnie wzmacniać i uzupełniać, ponieważ tworzą system. Regionalna konkurencja stymuluje np.

⁴ H. Bergmann, *Entrepreneurial Attitudes and Start-up Attempts in Ten German Regions: An Empirical Analysis on the Basis of the Theory of Planned Behaviour*, Working Paper 2002, nr 1, University of Cologne, Department of Economic and Social Geography, Cologne 2002, s. 19.

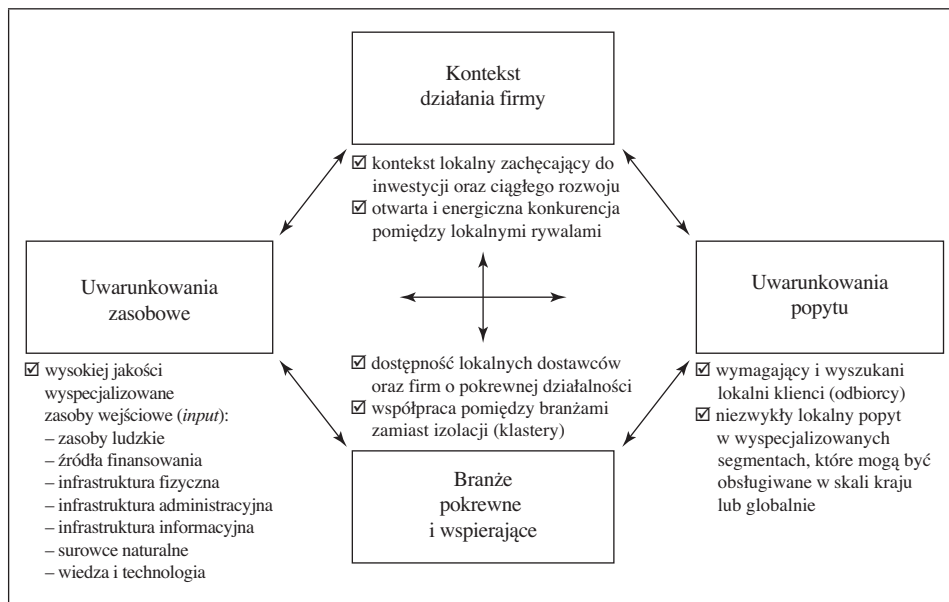
⁵ Ch. Friis, T. Paulsson, Ch. Karlsson, *Entrepreneurship and Economic Growth: A Critical Review of Empirical and Theoretical Research*, Jönköpings International Business School, Institutet för Tillväxtpolitiska Studier, Östersund 2002, s. 17.

⁶ Ch. Tamásy, *Determinanten des Überlebens neu gegründeter Betriebe*, Working Paper 2002, nr 3, University of Cologne, Department of Economic and Social Geography, Cologne 2002, s. 5.

⁷ *Ibidem*.

⁸ M.E. Porter *et al.*, *op. cit.*

rozwój unikatowych, specjalistycznych kompetencji oraz przyciąga określonych dostawców. Aktywna konkurencja lokalna umacnia również regionalny popyt, sprawiając, że wzrastają wymagania klientów. Model ten ma charakter użyteczny, ponieważ określa pożądane cechy otoczenia regionalnego, oraz sprzyja kreowaniu właściwej polityki władz lokalnych na rzecz rozwoju przedsiębiorczości lokalnej.

Rys. 1. Determinanty przewagi konkurencyjnej regionu według M.E. Portera

Źródło: M.E. Porter *et al.*, *op. cit.*, s. X.

D.B. Audretsch i M. Fritsch na podstawie badań empirycznych stwierdzili, że powodem dysproporcji w rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a Niemcami są m.in. czynniki otoczenia regionalnego, które w tych krajach mają zdecydowanie odmienny wpływ⁹. Badania przeprowadzone w latach 80. XX w. wykazały, że przewaga Stanów Zjednoczonych w tym względzie tkwi głównie w kreowaniu odpowiednich warunków mezootoczenia, sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości. Do bardzo interesujących wniosków doszły również amerykańskie uczone S.J. Lane i M. Schary na podstawie analiz dotyczących upadku małych i średnich przedsiębiorstw, przeprowadzonych w wy-

⁹ D.B. Audretsch, M. Fritsch, *Creative Destruction: Turbulence and Economic Growth* [w:] *Behavioral Norms, Technological Progress and Economic Dynamics: Studies in Schumpeterian economics*, eds E. Helmstädter, M. Perlman, University of Michigan Press, Ann Arbor 1996, s. 137–150.

branych regionach Stanów Zjednoczonych¹⁰. Rozpatrując dane z okresu 50 lat, autorki zaobserwowały, że ogólna sytuacja ekonomiczna w kraju nie jest jedynym czynnikiem powodującym likwidowanie firm, ponieważ nawet w okresach recesji w niektórych regionach wskaźniki upadku firm były niskie. Okazało się więc, że czynniki regionalne mają zasadnicze znaczenie dla rozwoju oraz przetrwania przedsiębiorstw, zwłaszcza małych¹¹.

A. Frenkel na podstawie badań przeprowadzonych w Izraelu wykazał, że na decyzję o wyborze lokalizacji firmy wpływają w znaczącym stopniu czynniki regionalne, wśród których wymienił¹²: infrastrukturę techniczną, infrastrukturę telekomunikacyjną, usługi biznesowe, inicjatywy samorządowe, dostępność kapitału, dostępność wysoko wykwalifikowanej siły roboczej, standard życia lokalnej społeczności, pozytywny wizerunek regionu.

Interesujące są wyniki badań przeprowadzonych przez niemieckich uczonych w 10 regionach Niemiec w ramach projektu Regional Entrepreneurship Monitor (REM)¹³. Są to wprawdzie badania o charakterze utylitarnym, mają jednak duże znaczenie dla wyjaśnienia wpływu czynników regionalnego otoczenia biznesu na powstawanie i rozwój mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw. Wynika z nich, że intensywność lokalnej przedsiębiorczości zależy od występujących w regionie szans związanych z zakładaniem firm oraz potencjału przedsiębiorczości tkwiącego w danej społeczności. Ramowe warunki związane z prowadzoną w regionie polityką przedsiębiorczości wpływają zaś bezpośrednio na poziom lokalnej mobilności¹⁴. Badania zostały przeprowadzone z uwzględnieniem założeń międzynarodowych analiz, w których porównuje się wskaźnik przedsiębiorczości w poszczególnych krajach świata – Global Entrepreneurship Monitor (GEM)¹⁵.

H. Bergmann, A. Japsen i Ch. Tamásy jako jedni z pierwszych zwrócili szczególną uwagę w swoich badaniach (REM) na uwarunkowania rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw na poziomie regionalnym. Wyszczególnili dziewięć

¹⁰ S.J. Lane, M. Schary, *Understanding the Business Failure Rate*, „Contemporary Policy Issues” 1991, vol. 9, nr 4, s. 93–105.

¹¹ *Ibidem*, s. 100, 105.

¹² A. Frenkel, *Why High Technology Firms Choose to Locate in or near Metropolitan Areas*, „Urban Studies” 2001, vol. 38, nr 7, s. 499.

¹³ H. Bergmann, A. Japsen, Ch. Tamásy, *Regionaler Entrepreneurship Monitor (REM). Gründungsaktivitäten und Rahmenbedingungen in zehn deutschen Regionen*, Universität zu Köln-Universität Lüneburg, Köln-Lüneburg 2002, s. 21 i nast.

¹⁴ *Ibidem*, s. 17.

¹⁵ Wyniki badań GEM są oparte na wielu wskaźnikach, z których najważniejszy jest wskaźnik przedsiębiorczości ogółem (*total entrepreneurial activity*, TEA).

obszarów otoczenia regionalnego, które nazwali warunkami ramowymi związanymi z zakładaniem nowych firm (rys. 2)¹⁶:

- finansowanie małych i średnich przedsiębiorstw, zwłaszcza w stadium uruchamiania firmy,
- politykę władz lokalnych wobec małych i średnich przedsiębiorstw, uwzględniającą ułatwienia w rejestrowaniu nowych firm,
- publiczną infrastrukturę wsparcia małych i średnich przedsiębiorstw,
- transfer wiedzy i technologii do małych i średnich przedsiębiorstw,
- poziom wykształcenia oraz jakość kształcenia ustawicznego z uwzględnieniem specyficznych potrzeb potencjalnych przedsiębiorców,
- dostępność usług doradczych i biznesowych dla małych i średnich przedsiębiorstw,
- infrastrukturę techniczną wykorzystywaną w działalności gospodarczej,
- dostępność wysoko wykwalifikowanej kadry pracowniczej na lokalnym rynku pracy,
- obowiązujący w danym regionie system wartości i norm z uwzględnieniem stosunku lokalnej społeczności do zakładania nowych firm.

R. Sternberg i T. Litzenberg zaprezentowali z kolei interesujące podejście wyjaśniające rolę makrootoczenia, mezootoczenia i mikrootoczenia, a także ich wpływ na rozwój przedsiębiorczości regionalnej (rys. 3). Siła oddziaływania poszczególnych czynników otoczenia jest różna w wymiarze makro- oraz mezootoczenia¹⁷. Wyróżnione przez autorów uwarunkowania (inicjatywy rządowe i samorządowe, trendy makroekonomiczne, edukacja, struktura gospodarki, wsparcie finansowe, infrastruktura, wartości i normy) dotyczą zwłaszcza otoczenia regionalnego.

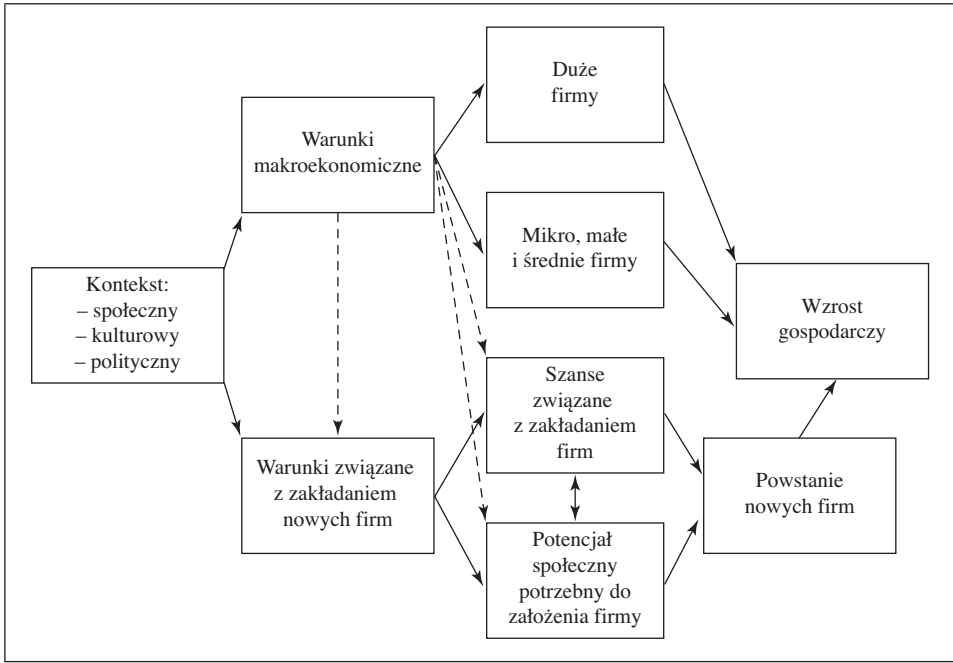
Również większość polskich autorów uwzględnia znaczenie otoczenia regionalnego w rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw. M. Strużycki wraz z zespołem w badaniach przeprowadzonych w 2003 r., obejmujących 300 firm z województwa mazowieckiego¹⁸, podjął próbę określenia roli małych i średnich przedsiębiorstw w gospodarce regionu oraz wpływu czynników otoczenia regionalnego na ich rozwój. Podobną koncepcję zaproponowali również K. Krajewski i J. Śliwa w badaniach przeprowadzonych w 2004 r. na terenie całej Polski¹⁹.

¹⁶ H. Bergmann, A. Japsen, Ch. Tamásy, *op. cit.*, s. 21 i nast.

¹⁷ R. Sternberg, T. Litzenberg, *Regional Clusters in Germany: Their Geography and Their Relevance for Entrepreneurship Activities*, „European Planning Studies” 2004, vol. 12, nr 6, s. 767–790.

¹⁸ *Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce regionu*, red. M. Strużycki, PWE, Warszawa 2004.

¹⁹ K. Krajewski, J. Śliwa, *Lokalna przedsiębiorczość w Polsce – uwarunkowania rozwoju*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2004.

Rys. 2. Model GEM/REM

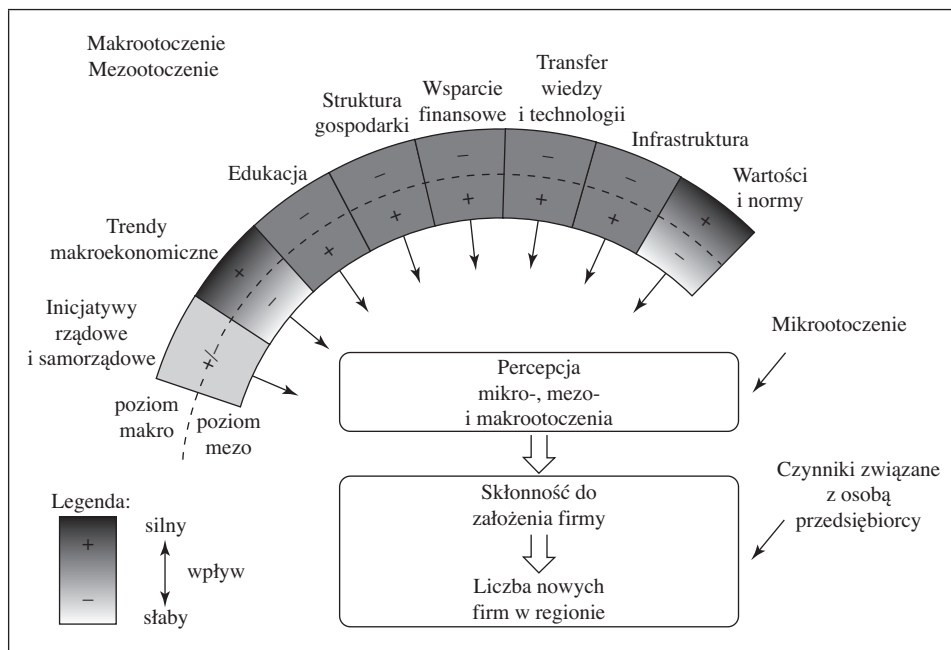
Źródło: P.D. Reynolds *et al.*, *Global Entrepreneurship Monitor: 2001 Executive Report*, Babson College, London Business School, Kauffman Center for Entrepreneurial Leaders, s. 6.

Rozmieszczenie przedsiębiorstw w Polsce ze względu na czynniki otoczenia regionalnego było z kolei przedmiotem badań zespołu pod kierunkiem J. Dębskiego²⁰. Wniósł on cenny wkład w utworzenie przestrzennego obrazu (swoistej mapy) przedsiębiorczości w Polsce. Badania nie wyjaśniły jednak wpływu czynników regionalnych i lokalnych na rozwój małych i średnich przedsiębiorstw. Interesujące są również wyniki badań zespołu pod kierunkiem B. Nogalskiego, które przeprowadzono w 2003 r., biorąc pod uwagę 329 przedsiębiorstw z województwa świętokrzyskiego²¹. Celem badań była identyfikacja czynników ograniczających i stymulujących funkcjonowanie oraz rozwój małych i średnich przedsiębiorstw, mających źródło w różnych sferach ich otoczenia (w makrootoczeniu, mezootoczeniu, mikrootoczeniu). Ciekawe podejście badawcze zaproponowali G. Gorzelak

²⁰ J. Dębski, *Lokalne bieguny wzrostu w Polsce na przełomie XX i XXI wieku*, t. 2, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku, Białystok 2002.

²¹ B. Nogalski, J. Karpacz, A. Wójcik-Karpacz, *Funkcjonowanie i rozwój małych i średnich przedsiębiorstw. Od czego to zależy?*, Oficyna Wydawnicza AJG, Bydgoszcz 2004.

i B. Jałowicki wraz z zespołem²². Wyszuli oni cztery hipotezy związane bezpośrednio z czterema grupami czynników otoczenia regionalnego wpływających na rozwój przedsiębiorczości.

Rys. 3. Siła wpływu otoczenia na rozwój małych i średnich przedsiębiorstw

Źródło: R. Sternberg, T. Litzenberg, *op.cit.*, s. 771.

Można przytoczyć wiele argumentów potwierdzających tezę, że czynniki otoczenia regionalnego wpływają na rozwój małych i średnich przedsiębiorstw. Na terenie całej Polski panują te same warunki makrootoczenia, wskaźnik przedsiębiorczości, wyrażony liczbą przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców, jest jednak zróżnicowany przestrzennie. Świadczy to również o tym, że m.in. czynniki otoczenia regionalnego mają znaczący wpływ na powstawanie, przetrwanie, funkcjonowanie i rozwój mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw. Uwarunkowania regionalne, a zwłaszcza sprawne i efektywne wykorzystanie lokalnie zróżnicowanych szans, predyspozycji rozwojowych oraz współpracy między podmiotami, mogą być znaczącym stymulatorem rozwoju mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw.

²² J.T. Hryniewicz, *Przedsiębiorczość i innowacyjność w świetle badań empirycznych*, „Przełęcz Organizacji” 1996, nr 5.

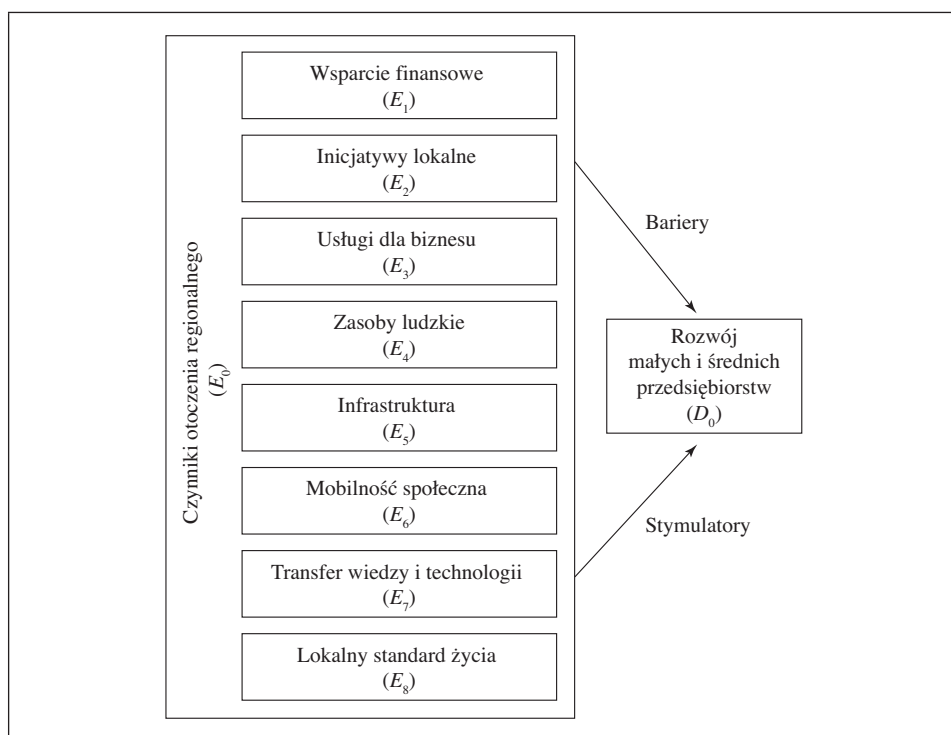
Tabela 1. Przegląd czynników otoczenia regionalnego w ujęciu różnych autorów

Czynniki \ Autorzy	M.E. Porter (2001)	A. Frenkel (2001)	H. Bergmann, A. Japsen, Ch. Tamásy (2002)	A. Sfiligoj, M. Glas i zespół (2000)	R. Sternberg, T. Litzenberg (2004)	E. Malecki (1997)	T. Kalinowski i zespół (IBnGR 2005)
Stan infrastruktury technicznej i telekomunikacyjnej	+	+	+		+	+	+
Dostępność i jakość usług biznesowych	+	+	+	+			+
Inicjatywy samorządowe na rzecz rozwoju przedsiębiorczości		+	+		+		+
Dostępność kapitału i wsparcia finansowego	+	+	+	+	+	+	
Dostępność wysoko wykwalifikowanych pracowników	+	+	+			+	+
Standard życia lokalnej społeczności	+	+					+
Pozytywny wizerunek regionu i jego promocja		+		+			
Dostępność surowców naturalnych	+						
Transfer wiedzy i technologii	+		+		+	+	
Sprawność administracji terenowej	+			+			
Poziom konkurencji i kooperacji w branży	+					+	
Dostępność i jakość oferty ośrodków wspierania przedsiębiorczości			+	+			+
Zachowania przedsiębiorcze lokalnej społeczności (system wartości i norm)			+		+		
Dostępność oraz jakość usług edukacyjnych i szkoleniowych			+	+	+		

Źródło: opracowanie własne.

3. Próba holistycznego opisu koncepcji mezootoczenia w ujęciu czynnikowym

W literaturze przedmiotu, zarówno krajowej, jak i zagranicznej, istnieje zgodność co do tezy, że czynniki otoczenia regionalnego odgrywają istotną rolę w powstawaniu, przetrwaniu, funkcjonowaniu oraz rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, jeśli jednak chodzi o ich identyfikację oraz parametryzację, autorzy prezentują różne propozycje. Przedstawiony przegląd czynników otoczenia regionalnego, stosowany w badaniach, nie jest wyczerpujący – przy wyborze omawianych typologii posłużono się kryterium powszechnej uznawalności i aprobaty dla prowadzonych badań. Warto dokonać syntezy czynników otoczenia regionalnego wyróżnianych przez krajowych i zagranicznych specjalistów (tabela 1).

Rys. 4. Czynniki otoczenia regionalnego wpływające na rozwój przedsiębiorstw

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie studium literatury można wyróżnić osiem grup czynników otoczenia regionalnego, którym przyporządkowano odpowiednie parametry opisujące ich stan (por. rys. 4):

- kapitał i wsparcie finansowe (dostępność–niedobór lub brak),
- inicjatywy lokalne na rzecz małych i średnich przedsiębiorstw (wspomagające–hamujące),
 - usługi komercyjne dla biznesu (dostępność–niedobór, wysokiej jakości–niskiej jakości),
 - zasoby ludzkie (dostępność–niedobór; wysoko wykwalifikowane–niewykwalifikowane),
 - infrastruktura techniczna, transportowa i telekomunikacyjna (dobrze rozwinięte–słabo rozwinięte),
 - stopień mobilności społecznej (aktywność–bierność, społeczność mobilna–spółeczność niemobilna),
 - transfer wiedzy i technologii (wzmoczony–zubożony),
 - standard życia lokalnej społeczności (zapewniający chłonność rynku–niezapewniający chłonności rynku).

Przyjętą dwubiegunową parametryzację czynników otoczenia regionalnego można uszczegółowić, stosując parametry pośrednie. Oceniając wpływ tych czynników, można przyjąć czterostopniową skalę wpływu: zdecydowanie korzystnie, korzystnie, niekorzystnie, zdecydowanie niekorzystnie.

E₁ – kapitał i wsparcie finansowe

Najistotniejszym elementem warunkującym powstawanie, przetrwanie oraz rozwój małych i średnich przedsiębiorstw jest dostępność kapitału oraz wsparcia finansowego, zwłaszcza w początkowym stadium ich rozwoju²³. Odpowiednia sieć banków może sprzyjać prowadzeniu działalności gospodarczej, przy czym szczególnie ważne są instytucje finansowe wyspecjalizowane w obsłudze małych i średnich przedsiębiorstw. Nader pożądanym zasobem finansowym są niekomercyjne lub nisko oprocentowane fundusze gwarancyjne, w tym fundusze na rozwój firmy oraz publiczne – mogą one być źródłem finansowania małych i średnich firm niezależnie od ich fazy rozwojowej. Jak wskazują liczne badania, kapitał własny jest podstawą finansowania działalności w pierwszym stadium istnienia firmy ze względu na trudności w pozyskiwaniu zewnętrznych źródeł.

E₂ – inicjatywy lokalne na rzecz małych i średnich przedsiębiorstw

Samorząd terytorialny może prowadzić wiele działań wspomagających rozwój regionu, głównie przez oddziaływanie na warunki prowadzenia działalności gospodarczej, kreowanie odpowiedniej polityki regionalnej na rzecz przedsiębior-

²³ Europe's Changing Financial Landscape: The Financing of Small Land Medium-sized Enterprises, Documents, vol. 8, nr 2, European Investing Bank 2003; SMEs and Access to Finance, „Observatory of European SMEs” 2003, nr 2.

czości, wprowadzanie różnego typu zachęt inwestycyjnych czy ulg podatkowych. Duże znaczenie mają działania informacyjno-propagatorskie, inicjowane lub przynajmniej współfinansowane przez władze lokalne²⁴. Jednym z celów samorządów powinno być inicjowanie prywatnej przedsiębiorczości. Powinny więc zapewnić sprawne działanie administracji publicznej, rozumiane jako zapewnienie odpowiedniej sieci jednostek obsługujących interesantów (lokalizacja, odległość, dostępność parkingu) oraz profesjonalnej obsługi. Trudno jest przecenić rolę niekomercyjnych jednostek wyspecjalizowanych w działaniach na rzecz rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw. Głównym celem władz samorządowych wspierających małe i średnie przedsiębiorstwa jest pomoc w tworzeniu instytucji otoczenia biznesu (np. wspieranie ośrodków wspomaganie przedsiębiorczości, w tym inkubatorów przedsiębiorczości, parków technologicznych, agencji rozwoju regionalnego czy lokalnego, ośrodków doradczo-szkoleniowych, funduszy poręczeniowo-pożyczkowych, regionalnych centrów obsługi inwestora, stref przemysłowych oraz lokalnych centrów wspierania biznesu).

E₃ – usługi komercyjne dla biznesu

Wśród usług komercyjnych dla biznesu (B2B) wyróżnia się usługi doradcze, takie jak: prawne, doradztwo rachunkowe i podatkowe, marketingowe, a także doradztwo i usługi związane z badaniami rynku oraz strategicznym konsultingiem biznesowym i usługi informatyczne. Podstawowym celem korzystania z tego typu pomocy jest poprawienie jakości procesu zarządzania oraz doprowadzenie dzięki temu do lepszych wyników funkcjonowania przedsiębiorstwa²⁵. Ta grupa czynników zasługuje na uwagę ze względu na specjalizację małych i średnich przedsiębiorstw oraz relacje pomiędzy firmami danego sektora (zasoby relacyjne). W rezultacie rozwijają się nie tylko firmy korzystające z usług zewnętrznych, ale także te oferujące takie usługi. Podczas oceny tych czynników należy wziąć pod uwagę nie tylko dostępność usług w regionie, ale przede wszystkim ich jakość. Uaktywnienie potencjału przedsiębiorczości tkwiącego w poszczególnych podmiotach gospodarczych warunkuje kształtowanie się wysokości przychodów i kosztów.

E₄ – zasoby ludzkie

Władze lokalne powinny przeciwdziałać bezrobociu i prowadzić aktywizację lokalnego rynku pracy przez wspieranie programów szkoleniowych, kursów kwalifikacyjnych. Dostępna na rynku kadra pracownicza gotowa do podjęcia pracy jest

²⁴ Zob. także: K. Wach, *Rola państwa i samorządu terytorialnego w rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw*, Prace i Materiały Wydziału Zarządzania 2004, nr 2, Uniwersytet Gdański, Sopot 2004.

²⁵ *Małe i średnie...*, s. 139.

niezbędnym warunkiem rozwoju każdego przedsiębiorstwa, przy czym istotny jest przede wszystkim poziom wykształcenia specjalistycznego. Wskaźnik wykształcenia czy liczba szkół wyższych to przykłady wskaźników ilościowych. Do jakościowych zalicza się przede wszystkim kompetencje osób z wyższym wykształceniem. Istotną funkcję pełnią również szkoły wyższe, które zapewniają wysoko wykwalifikowaną kadrę, zwłaszcza dla średnich przedsiębiorstw. T. Kalinowski i jego zespół na podstawie badań przeprowadzonych w byłym województwie gdańskim i słupskim wykazali, że grupa czynników związanych z rynkiem pracy (m.in. dostępność zasobów siły pracowniczej, kultura pracy i podejście do niej) pozostaje w zdecydowanie silniejszej zależności regionalnej niż krajowej²⁶.

E₅ – infrastruktura techniczna, transportowa i telekomunikacyjna

Dla funkcjonowania mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw znaczenie ma również stan infrastruktury technicznej (jakość i dostępność dróg, autostrad, połączeń kolejowych i lotniczych, ewentualnie morskich) oraz telekomunikacyjnej (łatwość skorzystania z łączności telefonicznej, dostęp do Internetu). Jednym z działań władz lokalnych jest inwestowanie w infrastrukturę techniczną, obejmującą zwłaszcza infrastrukturę komunikacyjną oraz infrastrukturę teleinformatyczną, która m.in. umożliwi dostęp do Internetu. Ułatwienia uzbrajania terenu pod przyszłe inwestycje oraz koszty dzierżawy, wynajmu lub zakupu ziemi, nieruchomości czy pomieszczeń również są czynnikami, które mogą determinować rozwój małych i średnich przedsiębiorstw w danym regionie.

E₆ – mobilność społeczna

Mobilność społeczna, rozumiana jako gotowość społeczności lokalnej do aktywnego uczestnictwa w procesach gospodarczych, warunkuje zachowania przedsiębiorcze w regionie²⁷. Do czynników tej grupy należy zaliczyć lokalne mass media, stowarzyszenia, partie polityczne, grupy interesu. Warto wziąć także pod uwagę wartości i normy społeczne, z których może wynikać skłonność do ponoszenia ryzyka czy planowania, a w rezultacie wzrost wskaźnika zakładania nowych firm. Postawy ludności (m.in. zaradność, przedsiębiorczość, kreatywność, nowoczesność) warunkują rozwój małych i średnich przedsiębiorstw na poziomie regionu – brak takich osób jest barierą rozwoju mikro- i małych przedsiębiorstw.

²⁶ Czynniki lokalizacyjne przedsiębiorstw w województwie słupskim i gdańskim. Wyniki badań ankietowych, red. T. Kalinowski, D. Sobczak, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 1997, s. 10.

²⁷ Mobilność społeczna jest również określana jako kapitał społeczny (*social capital*). Zob.: H. Westlund, R. Bolton, *Local Social Capital and Entrepreneurship*, „Small Business Economics” 2003, vol. 21, nr 2, s. 77–113.

Przeszkodą jest przede wszystkim nastawienie społeczności lokalnej na opiekę ze strony państwa, czasami problemem jest także mentalność.

E₇ – transfer wiedzy i technologii

W dobie globalizacji gospodarki istotny dla rozwoju przedsiębiorstw jest postęp technologiczny. Nowe pomysły, innowacje, rozwój technologii to jednak nie wszystko. Niezwykle ważną kwestią jest komercjalizacja osiągnięć naukowo-technicznych, czyli ich transfer na rynek, który polega na wykorzystaniu wiedzy technicznej oraz organizatorskiej do celów gospodarczych²⁸. Jest on naturalnym źródłem rozwoju innowacyjnych firm. Niewystarczające zasoby finansowe oraz potencjał kadrowy mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw uniemożliwiają prowadzenie samodzielnych badań. Rozwiązaniem tego problemu może być podjęcie współpracy przedsiębiorstw z uczelniami, zwłaszcza technicznymi, oraz państwowymi placówkami badawczymi. Przykładem działań wspierających transfer wiedzy i technologii są parki technologiczne, centra innowacji, czy „skupiska” przedsiębiorstw (klaster, grona). Są one pożądane zwłaszcza w wypadku małych i średnich firm innowacyjnych.

E₈ – standard życia lokalnej społeczności

Standard życia społeczności lokalnej warunkuje chłonność rynku, co może stanowić determinantę rozwoju lokalnych przedsiębiorstw. Istotny jest także wskaźnik bezrobocia, poziom płac czy gęstość zaludnienia. Czynniki te mają bowiem silny wpływ na proces kreowania i ulepszania oferowanych produktów oraz usług, a także na regionalną koniunkturę gospodarczą. Determinują one przede wszystkim chłonność lokalnego rynku (wielkość popytu), która może oddziaływać albo hamująco, albo stymulująco na rozwój lokalnej przedsiębiorczości. Wysoki standard życia lokalnej społeczności zapewnia przedsiębiorcom odpowiedni rynek zbytu, a pośrednio przyczynia się do wzrostu obrotów i rozwoju przedsiębiorstw.

4. Podsumowanie

Obszerna analiza krajowej i zagranicznej literatury przedmiotu pozwoliła na usystematyzowanie różnych podejść do zagadnienia regionalnego otoczenia małych i średnich przedsiębiorstw w ujęciu czynnikiem. Zróznicowanie egzogenicznych uwarunkowań funkcjonowania i rozwoju małych oraz średnich przed-

²⁸ Zob. także: K. Wach, *Współpraca małych i średnich przedsiębiorstw z ośrodkami naukowo-badawczymi na przykładzie Krakowskiego Parku Technologicznego*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie, nr 671, Kraków 2006.

siębiorstw sprawia, że firmy wymagają zintegrowanego wsparcia w pozyskiwaniu krytycznych zasobów. Atomizacja regionalnego otoczenia przedsiębiorstwa, charakteryzująca się wielokierunkowym oddziaływaniem poszczególnych czynników otoczenia na przedsiębiorstwo, wywołuje z kolei konieczność współdziałania podmiotów otoczenia w wymiarze regionalnym. Ten swoisty synergizm regionalny zapewnia zintensyfikowane wsparcie rozwoju przedsiębiorstw działających na zasadzie symbiozy. Krytyczne zasoby oferowane przez otoczenie regionalne, zasilając przedsiębiorstwo, są jednymi z najistotniejszych czynników funkcjonowania, przetrwania i rozwoju przedsiębiorstw, zwłaszcza małych i średnich.

Literatura

- Audretsch D.B., Fritsch M., *Creative Destruction: Turbulence and Economic Growth* [w:] *Behavioral Norms, Technological Progress and Economic Dynamics: Studies in Schumpeterian Economics*, eds E. Helmstädter, M. Perlman, University of Michigan Press, Ann Arbor 1996.
- Bergmann H., *Entrepreneurial Attitudes and Start-up Attempts in Ten German Regions: An Empirical Analysis on the Basis of the Theory of Planned Behaviour*, Working Paper 2002, nr 1, University of Cologne, Department of Economic and Social Geography, Cologne 2002.
- Bergmann H., Japsen A., Tamásy Ch., *Regionaler Entrepreneurship Monitor (REM). Gründungsaktivitäten und Rahmenbedingungen in zehn deutschen Regionen*, Universität zu Köln, Universität Lüneburg, Köln–Lüneburg 2002.
- Czynniki lokalizacyjne przedsiębiorstw w województwie śląskim i gdańskim. Wyniki badań ankietowych*, red. T. Kalinowski, D. Sobczak, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 1997, s. 10.
- Dębski J., *Lokalne bieguny wzrostu w Polsce na przełomie XX i XXI wieku*, t. 2, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku, Białystok 2002.
- Europe's Changing Financial Landscape: The Financing of Small Land Medium-sized Enterprises*, Documents, vol. 8, nr 2, European Investing Bank, 2003.
- Frenkel A., *Why High Technology Firms Choose to Locate in or near Metropolitan Areas*, „Urban Studies” 2001, vol. 38, nr 7.
- Friss Ch., Paulsson T., Karlsson Ch., *Entrepreneurship and Economic Growth: A Critical Review of Empirical and Theoretical Research*, Jönköpings International Business School, Institutet för Tillväxtpolitiska Studier, Östersund 2002.
- Hryniewicz J.T., *Przedsiębiorczość i innowacyjność w świetle badań empirycznych*, „Przegląd Organizacji” 1996, nr 5.
- Krajewski K., Śliwa J., *Lokalna przedsiębiorczość w Polsce – uwarunkowania rozwoju*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2004.
- Lane S.J., Schary M., *Understanding the Business Failure Rate*, „Contemporary Policy Issues” 1991, vol. 9, nr 4.
- Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce regionu*, red. M. Strużycki, PWE, Warszawa 2004.
- Nogalski B., Karpacz J., Wójcik-Karpacz A., *Funkcjonowanie i rozwój małych i średnich przedsiębiorstw. Od czego to zależy?*, Oficyna Wydawnicza AJG, Bydgoszcz 2004.

- Porter M.E., *Regional Foundations of Competitiveness: Issues for Wales*, referat wygłoszony podczas Future Competitiveness of Wales: Innovation, Entrepreneurship and Technology Change, April 3rd 2002.
- Porter M.E., *The Adam Smith Address: Location, Cluster, and the „New” Microeconomics of Competition*, „Business Economics” 1998, vol. 33, nr 1.
- Porter M.E. et al., *Research Triangle: Clusters of Innovation Initiative. Report*, Harvard University, Washington, October 2001.
- Reynolds P.D. et al., *Global Entrepreneurship Monitor: 2001 Executive Report*, Babson College, London Business School, Kauffman Center for Entrepreneurial Leaders, *SMEs and Access to Finance*, „Observatory of European SMEs” 2003, nr 2.
- Sternberg R., Litzenberg T., *Regional Clusters in Germany: Their Geography and Their Relevance for Entrepreneurship Activities*, „European Planning Studies” 2004, vol. 12, nr 6.
- Tamásy Ch., *Determinanten des Überlebens neu gegründeter Betriebe*, Working Paper 2002, nr 3, University of Cologne, Department of Economic and Social Geography, Cologne 2002.
- Wach K., *Rola państwa i samorządu terytorialnego w rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw*, Prace i Materiały Wydziału Zarządzania 2004, nr 2, Uniwersytet Gdański, Sopot 2004.
- Wach K., *Współpraca małych i średnich przedsiębiorstw z ośrodkami naukowo-badawczymi na przykładzie Krakowskiego Parku Technologicznego*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie, nr 671, Kraków 2006.
- Westlund H., Bolton R., *Local Social Capital and Entrepreneurship*, „Small Business Economics” 2003, vol. 21, nr 2.

Mezoenvironment of Small- and Medium-sized Enterprises from a Factors Perspective

This article looks at the regional business environment of small- and medium-sized enterprises. The author aims to put national and international classifications of mezoenvironmental factors in order. He presents the classifications of various national and international researchers, and on this basis tries to create a classification concept of the SME mezoenvironment from an integrated perspective.